

Moeder met kleintje in draagdoek.

DE RIJKDOM VAN PERU

Deel 4

Kindermutsjes in het Andesgebergte

tekst en foto's **Lisette Verkerk**

Opvallend aan de traditionele klederdracht van de mannen in het hooggebergte van Cusco is de vaak vrolijk gekleurde chullomuts, de muts met oorkleppen. Gebreide mutsen zijn er in vele modellen, maten en soorten. Sommige zijn versierd met witte knoopjes, witte glaskraaltjes of met grote pomponnen zoals in de regio Ausangate. Maar één ding hebben de mutsen gemeen: ze beschermen de hooglandindianen tegen de ijzige kou in het Andesgebergte.

Mutsje met pomponnen.

Meisjes op de zondagmarkt, hopen op een propina (fooi), van fotograferende toeristen voor snoep.

Dit jongetje draagt z'n vaders chullomuts.

Het leven op vierduizend meter hoogte in het Andesgebergte in Peru is hard. Mist en kou teisteren de indianen die er wonen. Rood verbrande, schrale kinderwangen getuigen van het extreme verschil in temperatuur van dag en nacht. Peru ligt op het zuidelijk halfrond en dus begint de Peruaanse zomer als in Nederland de winter begint. Hoog in de Andes is het eigenlijk altijd koud. Het droge seizoen loopt van mei tot en met september en kent warme, droge dagen en koude nachten. De regentijd is van oktober tot en met april. De temperatuurverschillen die in de loop van één dag op kunnen treden zijn enorm. In dit extreme klimaat is het uiterst belangrijk om het hoofd goed te beschermen, overdag tegen de felle zon en eind van de middag en in de avond tegen de kou. Vandaar dat er een grote variëteit aan mutsen en hoeden bestaat zowel voor volwassenen als voor kinderen. In dit artikel bespreken we de uitbundig versierde mutsen voor pasgeboren baby'tjes en kinderen uit de bergdorpen ten noorden van de stad Cusco.

Gemeenschapsleven

In de bergdorpen hoog in de Andes staat het gemeenschapsleven, met als basis de sterke familiebanden, hoog aangeschreven. In de Peruaanse cultuur is de verwachting dat men samenwerkt en zich sociaal gedraagt groot. Jongeren zijn genoodzaakt vaak tot latere leeftijd bij hun ouders te wonen, al dan niet met hun gezin. Ook de grootouders wonen vaak bij een van hun kinderen in huis. Het verzorgen van de ouders wordt dan ook als een belangrijke taak van de kinderen gezien.

Meisje met een montera of lapha.

Uitzonderlijk: een volledig traditioneel gekleed meisje met mutsje, geweven omslagdoek en rokje!

Trotse jonge moeder met montera, kindje met paco.

De hooglandfamilies hebben doorgaans veel kinderen die van jongs af aan meehelpten met kleine dagelijkse klusjes in en om het huis; ze verzamelen gedroogde lamapoep om op te koken, halen water voor moeder, schillen de aardappels of weiden de dieren.

In de eerste levensperiode ontvangen de baby'tjes alle mogelijke moederliefde. Stevig ingepakt in dekentjes draagt moeder haar kindje op de rug. Zodra het huilt wordt het aangelegd aan de borst. Doorgaans wordt borstvoeding gegeven tot een jaar of twee of totdat er een nieuw baby'tje is. Dat verandert de moederliefde en moet het kind meer voor zichzelf zorgen en leren overleven in het harde bestaan hoog in de bergen.

Gebreide en gehaakte mutsjes

Om het kwetsbare babyhoofdje te beschermen dragen de pasgeboren baby's een eenvoudig gebreid zwart mutsje met kleine oorkleppen dat met een bandje of koordje onder de kin vast gemaakt kan worden. Het mutsje is gitzwart, net het dikke haar van de Peruanen, het absorbeert zonlicht en houdt warmte vast.

Daarna gaan zowel de jongetjes als de meisjes een *paco* dragen, een rijk versierd gehaakt mutsje. Het wordt vanuit de kruin in het rondgehaakt. De basis is rood-oranje van kleur. Een flap, gehaakt in lange lussen, beschermt de nek tegen kou en felle zon. Maar het meest opvallend is de uitbundige versiering op de voorrand van het mutsje: twee of drie

De van de spintol afgehaalde rol wordt op de paco vastgezet.

De lussenrand beschermt de nek.

De rand van het mutsje beschermt het gezichtje tegen de zon.

geschulpte randjes, met daar bovenop in banen naast elkaar, een rol in verschillende felle kleuren. Deze wordt opgezet op een spintol en er daarna in zijn geheel van afgehaald en met grote steken op het mutsje vastgezet. Door een aantal draden los te knippen gaan ze vrolijk springen. Vervolgens wordt het geheel uitbundig versierd met pomponnetjes of met meerdere gekleurde rollen.

Als de baby's een paar maanden oud zijn komt hun hoofdje overdag af en toe voorzichtig uit de draagdoek en dragen ze een *gorra*, ook weer een zelfgemaakt mutsje. Deze wordt van de katoenen stof van oude onderrokken gemaakt. In de nek wordt een lange witte lap bevestigd tegen de kou. De voorrand is rijk versierd met geschulpte randen in allerlei kleuren. Deze liggen als bloemblaadjes om het hoofdje en beschermen zo het gezichtje tegen de felle zon. Traditioneel worden de mutsjes apart gedragen, afgestemd op de leeftijd en ontwikkeling van het kindje. Tegenwoordig worden de diverse mutsjes echter volop met elkaar gecombineerd.

Mode in de kindermutsjes

De *gatito* is een gebreid mutsje met twee pomponnen of oortjes bovenop. Eerder zag je dit type alleen in de dorpen in de vallei, maar tegenwoordig zijn ze ook steeds vaker te zien in de bergdorpen hoog in de Andes. De vrouwen zijn creatief en combineren vaak verschillende brei- en haaktechnieken. Soms versieren ze een mutsje met zowel de typisch geschulpte randjes van de *paco* als de pomponnetjes van de *gatito*.

Meisjes in het bergdorp Huacahuasi gaan met een jaar of vijf een *montera* of *lapha* dragen. Het geweven bandje dat de hoed op het hoofd houdt, wordt doorgaans versierd met witte glaskraaltjes. De jongens gaan na de *paco* een *chullomuts* dragen met ingebreide patronen van dieren, bloemen, sterren, historische en geometrische figuren, geïnspireerd op de natuurlijke leefomgeving. Hier overheen dragen ze een pet of zonnehoedje.

Paco met lussenrand in de nek.

Hier zijn de bolletjes van de khanka goed te zien.

KHANKA OF BOLLETJESMUTSJE

Niet moeilijk, wel tijdrovend

Een traditioneel mutsje voor de meisjes is de khanka. In het Quechua, de oude indianentaal, betekent dit zo iets als ruw, onregelmatig, verwijzend naar het enigszins ruwe, onregelmatige oppervlak van de bolletjes. Een van de oude gebruiken in de regio Lares is dat de grootmoeder, Mama Grande, voor haar kleindochter dit traditionele mutsje breid. In deze regio wordt vanuit het verleden geweven en gebreed met alpacawol. Het wolproces bestaande uit het verzorgen van de dieren, het knippen van de wol, het spinnen met een spintol, het verven met cochenilleluizen en -planten en het weven op een heupgetouw is echter erg arbeidsintensief. Daarom kopen steeds meer vrouwen kant- en klare garens in Cusco, sneller te verwerken en bovendien in bijna elke kleur en wolsoort verkrijgbaar. Vroeger was de khanka donker van kleur. Niet alleen het mutsje, maar ook de bolletjes werden gebreed van een donkere alpaca- of schapenwol, zwart of heel donkerbruin. Door de beschikbare kant- en klare garens is de khanka tegenwoordig heel kleurrijk.

Werkwijze van de bolletjes

De wol wordt getwist met een spintol. Dit wordt in Peru veel toegepast bij weefsels en breisels die gelijkmatig, dicht en vast moeten worden. In de ogen van de hooglandindianen getuigt vast handwerk van groot vakmanschap. Daarnaast is het functioneel: wind- en tot op zeker hoogte waterdicht, oersterk en slijtvast. De manier van breien is anders dan we in Nederland kennen. Je breit in het rond, op vijf pennen die aan één kant een haakje hebben, net als een haaknaald. Het breiwerk houdt je voor je, de werkdraad loopt om de hals en is op die manier gespannen. Met de duim wordt de draadspanning geregeld.

Bij de kankha's van de bergdorpen in de regio Lares worden de bolletjes direct meegebreed. Voor een mooi resultaat kies je een basiskleur voor de muts en brei je een aantal toeren in de tricotsteek. Op het gewenste moment voeg je een bolletje in en breit deze vast met een steek. Bij elke nieuw toer van kleur bolletjesdraad wisselen. Het breien gebeurt aan de averechte kant van het werk: je steekt de rechternaald door de steek op de linkernaald en pakt de gespannen draad op met het haakje van de rechterbreinaald en trekt deze door de steek. Door de naald aan de voorkant in de lus op de linkernaald te steken ontstaat er een ribbelsteek; door de naald aan de achterkant in de lus op de linkernaald te steken een tricotsteek.

Losse bolletjesdraden

In principe worden de bolletjes gebreed met van tevoren gemaakte losse bolletjesdraden. Vrouwen en kinderen haken in verloren uurtjes met hun vingers de bolletjes in uiteenlopende kleuren. Dat gaat als volgt:

1. Maak een opzetlus door de draad om de linkerwijsvinger te slaan.
2. Pak met duim en wijsvinger de werkdraad op door de opzetlus.
3. Trek de lus door en daarna goed aan. Er is nu een steek gehaakt. Pak een nieuwe lus op.
4. Haak drie tot vijf steken, steeds de lus lang doortrekken en de onderliggende steek aantrekken.
5. Vouw het aantal gehaakte steken dubbel en breng de lus tot over de steken, onder de opzetsteek langs en trek stevig aan zodat de lus van gehaakte steken zich sluit en een mooi bolletje vormt. Meestal ligt het goede aantal steken voor een bolletje tussen de drie en vijf. Meerdere steken maken vaak een lus.
6. Handeling 1 tot en met 5 herhalen. Tussen de bolletjes een ruimte van ongeveer een centimeter vrijlaten.

Het haken van de bolletjesdraad is niet moeilijk, maar de kunst om de afstand tussen de bolletjes niet te groot te maken vergt enige oefening. Overigens kunnen deze ook met een haaknaald gehaakt worden. Dat is niet de oorspronkelijke manier van werken, maar wel veel eenvoudiger om de afstand ertussen klein te houden.

Voor het maken van een motief, bijvoorbeeld een bloem, is het eenvoudiger om de bolletjes later met een haaknaald te maken. Daarbij de goede kant van het breiwerk naar boven houden en de bolletjesdraad aan de achterkant. Haaknaald in het breiwerk steken, een bolletje oppikken en doortrekken.

Meer informatie

Lisette Verkerk in Peru. www.lisetteverkerk.nl

Eerste opzetlus voor het bolletje.

Er wordt met vijf naalden gebreed.

Meisje met khanka breit een nieuw mutsje.